

Інформація для батьків

Вакцинація дитини

Краще запобігти, ніж захворіти

Вступ

У перші два роки життя дитина тільки починає пізнавати світ. Кожна хвилина, проведена разом, для нас на вагу золота. Ми будуємо плани на майбутнє, уявляємо, як дитина заговорить і почне ділитися з нами своїми думками. Як гратиметься з іншими дітлахами, їздитиме на велосипеді. Як ми поведемо її до першого класу, разом поїдемо на відпочинок... Та багато іншого.

Але ми мало замислюємося над тим, що всі ці прекрасні й неповторні миті життя може затьмарити хвороба. На щастя, завдяки вчасно зробленим щепленням багато небезпечних хвороб можна відвернути. Ця брошура про те, як захистити малюка від інфекцій, щоб він ріс здоровим і щасливим.

Зміст:

Розділ 1. Від яких хвороб захищає вакцинація

Розділ 2. Найпоширеніші запитання про щеплення

Розділ 3. Ефективність і безпечність вакцин

Розділ 4. Підготовка до щеплення і нагляд після вакцинації

Розділ 5. Міфи про вакцинацію

Розділ 6. Де можна дізнатися більше про вакцинацію

Розділ 1.

Від яких хвороб захищає вакцинація

10 інфекцій, вакцинація проти яких входить до календаря щеплень України:

Гепатит В

Захворювання викликає вірус, який вражає печінку. Тривале перебування вірусу в клітинах печінки може спровокувати розвиток цирозу і раку печінки. Цироз і рак печінки призводять до смерті. Зараження відбувається при контакті з кров'ю чи іншими рідинами інфікованої людини. Вірусом можна заразитися при контакті з інфікованими медичними інструментами, у побуті (зубна щітка, залізний гребінець, ножиці, якими користувалася інфікована людина). Відомі випадки зараження дітей вірусом гепатиту В після уколу використаним наркоманами шприцом, яким дитина поранилась у пісочниці.

Вакцинація є найефективнішим засобом попередження цього захворювання. В результаті повного курсу вакцинації виробляється довічний імунітет.

Туберкульоз

Захворювання викликає бактерія. Для немовлят захист від туберкульозу дуже важливий, оскільки у випадку зараження туберкульозом у перший рік життя існує високий ризик захворіти на туберкульозний менінгіт, який вражає мозкові оболонки. В цьому випадку туберкульоз особливо тяжко піддається лікуванню і часто має летальні наслідки.

Інфекція передається повітряно-крапельним шляхом (від хворої людини до здорової при чханні, кашлі).

Вакцинація від туберкульозу не захищає на все життя. Результати досліджень показали, що діти, яким не робили щеплень, захворюють на туберкульоз у 15 разів частіше, ніж ті, хто своєчасно отримав щеплення. Імунітет зберігається впродовж 7–10 років. Повторна вакцинація (ревакцинація) дорослих не проводиться, оскільки ефективність її не доведено.

Дифтерія

Захворювання викликає бактерія. В основному, дифтерія проявляється у вигляді ангіни, під час якої у горлі утворюються плівки, що іноді утруднюють дихання. Токсин, який виробляє дифтерійна бактерія, потрапляє у кров і вражає різні органи, найчастіше — серце (викликаючи міокардит), нервову систему, нирки. Навіть попри своєчасне лікування близько 20% хворих помирають. Передається повітряно-крапельним шляхом.

Вакцинація проти дифтерії є дуже ефективною, попереджає розвиток захворювання та ускладнення. Для підтримки імунітету проти дифтерії необхідне повторне введення вакцини за схемою згідно з календарем щеплень (дорослі ревакцинуються раз на 10 років).

Кашлюк

Інфекцію викликає бактерія. Захворювання характеризується запаленням дихальних шляхів і супроводжується нападами спазматичного кашлю, який порушує дихання — аж до його зупинки. Передається повітряно-крапельним шляхом.

Кашлюком хворіють у будь-якому віці, але у дітей першого року життя це захворювання протікає вкрай тяжко, викликає такі ускладнення, як пневмонія, ушкодження головного мозку, може призвести до смерті.

Вакцинація попереджає тяжкі прояви захворювання і ускладнення. Сформований в результаті повного курсу вакцинації імунітет проти кашлюка зберігається впродовж 5–7 років.

Правець

Захворювання викликає бактерія, яка виробляє токсин, що вражає нервову систему. Проявляється сильними судомами, що іноді можуть призвести до переломів кісток. Хвора людина відчуває сильні болі. Від 5 до 10% хво-

рих помирають. При тяжких формах правця смертність сягає понад 50%. Передається при потраплянні забрудненого ґрунту до рани, через заражені предмети (цвях у землі).

Вакцинація проти правця є дуже ефективною і попереджає розвиток захворювання. Для підтримки імунітету проти правця необхідне повторне введення вакцини за схемою згідно з календарем щеплень (дорослі ревакцинуються раз на 10 років).

Також можлива екстрена вакцинація проти правця. Якщо дитина, якій не робили щеплення, поранилася, негайно зверніться до лікаря, щоб зробити термінову профілактику правця.

Поліомієліт

Захворювання викликає вірус, який передається через брудні руки, забруднені харчові продукти і воду, іноді — повітряно-крапельним шляхом. Вірус поліомієліту вражає нервові клітини, що відповідають за рухи, і викликає параліч. Паралітична форма поліомієліту невиліковна.

Вакцинація є єдиним ефективним засобом попередження цього захворювання.

Хіб-інфекція (гемофільна інфекція)

Інфекцію викликає бактерія Hib (*Haemophilus influenzae* типу b), яка передається повітряно-крапельним шляхом. У назві бактерії присутнє слово „*influenzae*, у перекладі — „грип”, тому що бактерію вперше було виявлено у людей, котрі померли під час епідемії грипу.

У дітей від 5 років Хіб провокує розвиток пневмонії, гнійного менінгіту, запалення надгортанника, що призводить до задухи (епіглотит), запалення середнього вуха (отит), гнійного запалення суглобів (артрит), запалення кістки (остеомієліт), „зараження” крові (сепсис).

Вакцинація попереджає розвиток цих захворювань.

Вакцинація проти Хіб-інфекції була включена до календаря щеплень України 2006 року, отже батьки знають про цю вакцину найменше. Чимало європейських країн, США, Канада, Японія проводять вакцинацію проти Хіб-

інфекції вже понад 15 років. Результат — значне зниження захворювань і смертей, пов'язаних із Хіб.

Кір

Захворювання викликає вірус. Кір надзвичайно заразний, передається повітряно-крапельним шляхом. Симптомами кору є висока температура, нежить, кашель, висип, іноді блювання і пронос. Ускладненнями кору можуть бути пневмонія і енцефаліт (ураження головного мозку). Кір може призвести до смерті.

Дві дози вакцини забезпечують довічний захист від захворювання.

Краснуха

Захворювання викликає вірус, який передається повітряно-крапельним шляхом. У більшості дітей воно протікає дуже легко. Симптомами краснухи є висип, незначне підвищення температури. У деяких випадках — запалення суглобів (артрит). Якщо жінка заражається краснухою на ранніх термінах вагітності, у неї може статися викидень. При зараженні жінки краснухою у другому і третьому триместрі вагітності існує дуже високий ризик народження дитини із синдромом вродженої краснухи (вроджені пороки серця, катаракта, сліпота, глухота, розумова відсталість, ураження інших органів).

Дві дози вакцини забезпечують довічний захист від захворювання.

Епідемічний паротит (свинка)

Це захворювання викликає вірус. Воно характеризується ураженням слинних залоз, підшлункової залози, статевих залоз. Вірус може вражати нервову систему, викликати менінгіт, енцефаліт, глухоту. У чоловіків здатен викликати безпліддя. У рідких випадках хвора на епідемічний паротит людина може померти.

При інфікуванні вагітної жінки у першому триместрі вагітності у 25% випадків вагітність може перерватися викиднем або ж передчасними пологам.

Інфекція передається повітряно-крапельним шляхом. Дві дози вакцини забезпечують довічний захист від неї.

Розділ 2.

Найпоширеніші запитання про щеплення

Що таке вакцинація?

Вакцинація — найефективніший спосіб захисту від інфекційних захворювань. Імунна система реагує на введену вакцину, виробляючи імунітет проти інфекції, і таким чином формує у вашої дитини захист проти хвороби.

В основному, вакцини вводяться в організм у вигляді уколу (ін'єкції). Деякі вакцини, наприклад, „жива“ вакцина проти поліомієліту (ОПВ) — у вигляді крапель у рот (орально).

Також „живі“ вакцини можуть вводитися інтраназальним шляхом (у вигляді спрею в ніс), як вакцина проти грипу, що використовується в США (в Україні цей тип вакцини проти грипу на момент випуску брошури не застосовувався).

Чому для дитини важливо робити щеплення?

Вакцинація потрібна для захисту вашої дитини. Інфекційні хвороби дуже небезпечні, можуть викликати ускладнення, інвалідність, деякі — смерть. Вакцинація захищає вашу дитину від інфекцій, запобігає тяжкому перебігу хвороби й ускладненням — у випадку інфікування. Загартовування, добре харчування важливі для здоров'я дитини, але, на жаль, вони не захищають від інфекційних хвороб. Ніщо не зможе захистити вашу дитину від небезпечних інфекцій краще за вакцинацію. Альтернатив вакцинації немає.

©UNICEF/UKRAINE/2010/G.Pirozzi

Дитина, яка не отримала щеплення, наражається на великий ризик захворіти й отримати ускладнення. Зокрема, у таких дітей при зараженні гепатитом В розвивається хронічний гепатит В, який призводить до розвитку цирозу і раку печінки. У дітей до 1 року туберкульоз протікає у вигляді генералізованої форми — з ураженням печінки, нирок, кісток. Часто він викликає ураження мозкових оболонок — туберкульозний менінгіт. Гемофільна паличка (Хіб-інфекція) у дітей перших років життя, яким не робили щеплення, призводить до розвитку пневмонії (запалення легенів), гнійного менінгіту (запалення оболонок мозку), сепсису („зараження“ крові), епіглотиту (запалення надгортанника, що призводить до задухи) і отиту (запалення середнього вуха), гнійного артрити (запалення суглобів), гнійного остеомієліту (запалення кістки).

Щороку завдяки щепленням у світі вдається зберегти понад 2,5 млн дитячих життів. Вакцинація попереджає розповсюдження інфекційних захворювань. Завдяки їй у світі було викоренено натуральну віспу, у багатьох країнах — правець новонароджених.

Від яких інфекцій дитина отримує захист за календарем щеплень в Україні?

Згідно з календарем профілактичних щеплень в Україні дитина отримує захист від 10 інфекцій: гепатиту В, туберкульозу, дифтерії, кашлюка, правця, поліомієліту, гемофільної інфекції, кору, краснухи і паротиту (свинки). Необхідні для дитини щеплення проти цих захворювань проводяться у поліклініці безкоштовно.

Календар завжди затверджується наказом Міністерства охорони здоров'я України.

Якщо ваша дитина з якоїсь причини не отримала щеплення згідно з календарем, вакцинація проводиться за індивідуальним графіком, який складе ваш лікар у відповідності до рекомендацій Міністерства охорони здоров'я України (розділ „Вакцинація дітей з порушенням календаря” затвердженого МОЗ Календаря профілактичних щеплень в Україні).

Чому важливо, щоб більшість дітей були вакциновані?

Якщо 90–95% людей мають імунітет проти інфекційного захворювання, воно не пошириться територією країни, навіть якщо буде завезене з іншої держави. Такий імунітет називається „колективним”.

Колективний імунітет захищає дітей, котрим не можна проводити вакцинацію через постійні чи тимчасові протипоказання (дізнатися про протипоказання можна у розділі „Підготовка до щеплення і нагляд після вакцинації”). А також дітей, котрі ще не отримали щеплень проти конкретних захворювань, оскільки не досягли віку, в якому вони проводяться. Наприклад, в Україні ваша дитина отримує щеплення проти кашлюка, починаючи з тримісячного віку. До цього моменту вона захищена від інфекції завдяки колективному імунітету.

Колективний імунітет може бути сформовано лише в результаті охоплення вакцинацією понад 95% населення.

До чого може призвести зниження колективного імунітету?

При зниженні колективного імунітету рівень захворюваності інфекціями, проти яких проводиться вакцинація, зростає. Давно забуті інфекції можуть бути завезені до країни з інших держав.

Завдяки вакцинації в Україні з 1996 року не реєструються випадки поліомієліту, а з 2002 року нашу країну сертифіковано як територію, вільну від поліомієліту. Але при цьому потрапляння вірусу поліомієліту на нашу територію є цілком реальним. Так наприкінці 2009 року вірус поліомієліту був завезений до Таджикистану з Індії. З грудня 2009 по жовтень 2010 року в

цій країні було зафіксовано кількасот випадків паралітичного поліомієліту. З 2002 року це перший спалах захворювання у країнах СНД та Європи. З Таджикистану вірус поліомієліту вже завезено до Росії та інших країн, що мають спільний кордон з Таджикистаном. Існує ризик подальшого розповсюдження захворювання у країнах СНД і Європи, в тому числі в Україні. Україна має регулярне транспортне сполучення з Таджикистаном і Росією. Вірус не зупиняють кордони між державами.

Чому вакцинуватися від інфекції краще, ніж перехворіти й отримати імунітет?

Захворювання, проти яких проводиться вакцинація, можуть призвести до ускладнень, інвалідності та смерті. Вакцинація — безпечний спосіб формування захисту проти інфекцій. Слід враховувати, що імунітет проти інфекційних захворювань на все життя гарантований після перенесення лише деяких хвороб, наприклад, кору, паротиту, краснухи. Але ці захворювання можуть викликати ускладнення. Чи варто ризикувати? Детальніше про інфекційні захворювання ви зможете прочитати у розділі „Хвороби, від яких захищає вакцинація“.

Чи існують альтернативні способи створення захисту проти інфекцій?

Інших перевірених ефективних способів попередження інфекційних захворювань не існує. Загартовування, повноцінне харчування та інші елементи здорового способу життя дуже важливі для здоров'я дитини. Але все це не може захистити її від інфекцій, проти яких проводиться вакцинація, та їхніх ускладнень.

Чи можна зробити дитині щеплення від інфекцій, які не входять в Україні до переліку 10-ти обов'язкових?

Якщо вакцина проти інфекції, від якої ви хочете захистити дитину, зареєстрована в Україні і є в продажі, її можна купити і зробити щеплення дитині у поліклініці чи приватній клініці. В Україні на момент написання брошури зареєстровані наступні вакцини, які не входять до переліку календаря щеплень: проти раку шийки матки, ротавірусної інфекції, вітряної віспи, гепа-

титу А, грипу, менінгіту (викликаного менінгококами А і С), пневмококової інфекції, кліщового енцефаліту, черевного тифу, жовтої лихоманки. Перелік зареєстрованих вакцин в Україні може змінюватися.

Як складається календар щеплень?

При складанні календаря щеплень враховується ризик різних інфекційних захворювань для населення країни.

У різних країнах календарі щеплень можуть відрізнятися, це залежить не тільки від епідеміологічної ситуації, але й від рівня економічного розвитку країни. Наприклад, у США проводиться вакцинація від 16 інфекцій, у Франції — від 12, у Німеччині — від 13.

В Україні, на відміну від багатьох країн Західної Європи і США, у перші дні життя проводиться вакцинація проти туберкульозу. В нашій країні існує епідемія туберкульозу і є високий ризик зараження дитини вже у перший рік життя.

Гепатит В в Україні поширений набагато більше, ніж у країнах Західної Європи, і може бути причиною смерті, оскільки сприяє розвитку цирозу і раку печінки. Дитина в Україні отримує першу дозу вакцини проти гепатиту В у перший день життя.

Детальніше про туберкульоз і гепатит В ви можете дізнатися у розділі „Від яких хвороб захищає вакцинація“.

Чому важливо робити щеплення від народження?

Вакцинація проти більшості інфекцій проводиться у віці до півтора років. Дитину слід захистити від інфекцій до того, як вона почне активно контактувати з іншими дітьми у дитячому садку або на дитячому майданчику.

Чим більше дитина, яка не отримала щеплення, спілкується з іншими дітьми і дорослими, тим вищим — у разі відсутності у неї щеплення — є ризик заразитись і захворіти.

Чи можна для вакцинації від одного й того самого захворювання використовувати вакцини від різних виробників?

Існують інфекції, схема вакцинації проти яких включає у себе кілька доз вакцини, що вводяться з рекомендованим інтервалом. Наприклад, вакцинація

проти кашлюка, дифтерії, правця, Хіб-інфекції і гепатиту В. Якщо у наявності немає наступних доз вакцини того самого виробника, можна використовувати вакцину іншого виробника.

Чи важливо, у якій країні було вироблено вакцину?

Важливо, щоб дитина була захищена від хвороби, від якої вона може постраждати чи навіть померти.

Усі вакцини, що використовуються в Україні на момент складання брошури, давно і широко застосовуються у світі. Профіль їхньої безпеки й ефективності підтверджений масштабним досвідом застосування в інших країнах. Кожна серія вакцин, незалежно від виробника, проходить сертифікацію і лабораторний контроль в Україні.

Розділ 3.

Ефективність і безпечність вакцин

З чого складається вакцина?

До складу вакцини можуть входити наступні компоненти:

- Антиген — основний компонент вакцини, до якого виробляється імунітет проти конкретного захворювання.
- Ад'юванти — речовини, що дозволяють посилити імунну відповідь на введену вакцину.
- Консерванти і стабілізатори — речовини, необхідні для збереження якостей вакцини.
- Вода для ін'єкцій або фізіологічний розчин.

Усі зазначені компоненти вакцини добре вивчені, вводяться в організм у невеликій кількості та безпечні.

Які типи вакцин існують?

Вакцини відрізняються залежно від підходу до виробництва і типу антигену.

Відрізняють вакцини:

- **що містять** живі ослаблені віруси чи бактерії (наприклад, у вакцинах від поліомієліту, кору, краснухи, паротиту, туберкульозу, жовтої лихоманки). „Живі” вакцини з ослабленим збудником хвороби „відтворюють” в організмі інфекцію без розвитку захворювання, формуючи таким чином імунітет проти інфекції.
- **що не містять** живих вірусів і бактерій. До складу таких вакцин входять убиті високою температурою.

рою або хімічним шляхом віруси і бактерії (як у вакцинах від кашлюка, поліомієліту) чи окремі частинки вірусів або бактерій, їхніх продуктів (як у вакцинах проти Хіб-інфекції, сучасних вакцинах проти кашлюка, гепатиту В).

Окремі частинки вірусів, бактерій або їхніх продуктів для другого типу вакцин можна отримати:

- шляхом виділення з вірусу або бактерії;
- методами генної інженерії — за допомогою нешкідливого мікроорганізму (наприклад, антиген для вакцини проти гепатиту отримують за допомогою звичайних хлібопекарських дріжджів, які виробляють його);
- у процесі знешкодження (інактивування) токсинів, які виробляються збудником (так, до складу вакцини від дифтерії входить дифтерійний анатоксин — знешкоджений токсин збудника дифтерії). Анатоксини не містять бактерій, збудників хвороби.

Проти одних і тих самих інфекцій можуть виготовлятися різні вакцини. Так, проти поліомієліту є інактивована вакцина, котра вводиться у вигляді уколу (ін'єкційна), і „жива” вакцина, яка дається у вигляді крапель у рот (оральна).

Також вакцини можуть бути однокомпонентними (якщо створюють імунітет тільки проти однієї інфекції) і комбінованими (які створюють імунітет проти двох і більше інфекцій, що дозволяє зменшити кількість ін'єкцій і візитів у поліклініку).

Що таке ефективність вакцини?

Ефективність вакцини — це її здатність захистити людину від захворювання, проти якого вона вводиться. Той, хто отримав щеплення, у 95 випадках зі 100 не захворіє навіть при прямому контакті з інфекціями, вакцинацію проти яких він зробив.

Ефективність вакцини залежить від наступних факторів:

- температурний режим транспортування і зберігання;
- правильність введення;

- дотримання курсу вакцинації усіма необхідними дозами згідно з календарем;
- індивідуальні особливості організму;
- стан здоров'я людини (у людей з глибокою імуносупресією імунітет може не вироблятися).

У дуже невеликої кількості людей імунітет після вакцинації не сформується. Такі люди можуть розраховувати лише на колективний імунітет, а за його відсутності наражаються на високий ризик захворіти.

Детальнішу інформацію про ефективність вакцин проти кожного захворювання ви можете дізнатися у розділі „Від яких хвороб захищає вакцинація”.

Скільки доз вакцини повинна отримати дитина для захисту від інфекції?

Для створення захисту проти кожного інфекційного захворювання розроблена відповідна схема вакцинації. Щоб виробити у дитини імунітет проти гепатиту В, необхідно ввести їй 3 дози вакцини, проти дифтерії і правця — більше 4 доз, проти кору, паротиту і краснухи — 2 дози.

На який період щеплення формує імунітет проти інфекцій?

При вакцинації проти одних інфекцій формується довічний імунітет, наприклад, після введення 2 доз вакцини проти кору, паротиту, краснухи. Імунітет проти дифтерії, правця і кашлюка зберігається впродовж 7–10 років. З цієї причини необхідне повторне введення вакцин проти цих захворювань — ревакцинація. Дорослим кожні 10 років необхідна ревакцинація проти правця та дифтерії. У деяких країнах дорослих також вакцинують проти кашлюка.

Навіщо вакцини повинні зберігатися при певній температурі?

Порушення температурного режиму зберігання і транспортування вакцини знижує її ефективність — тобто вакцина може не подіяти. Вакцини необхідно транспортувати і зберігати при дотриманні певного температурного

режиму (для цього використовуються спеціально обладнані машини, холодильники, холодові склади, сумки-холодильники).

Температурний режим для різних вакцин значно відрізняється. Наприклад, одні вакцини заморозувати можна, а інші — категорично ні. Є вакцини, що втрачають свою активність від перегрівання. Деякі вакцини після їх заморозування можуть викликати сильні місцеві реакції.

Що таке безпечність вакцини?

Безпечність вакцини визначається тим, наскільки часто вона може викликати тяжкі реакції. Реакція на вакцину — це зміна стану здоров'я, пов'язана з властивостями самої вакцини, тобто з її компонентами (консервантом, стабілізатором, ад'ювантом, збудником хвороби — живим чи вбитим).

Не всі зміни у стані дитини після вакцинації є реакціями на вакцину. Частіше порушення здоров'я пов'язані із захворюваннями, що збіглися у часі в період після вакцинації. При будь-якому погіршенні стану дитини після вакцинації її має оглянути лікар.

Наприклад, дитина у день вакцинації підхопила грип або іншу вірусну інфекцію у черзі в дитячій поліклініці. Протягом наступних кількох днів у неї з'являться симптоми ГРВІ, але таке погіршення здоров'я настане незалежно від зробленого напередодні щеплення.

Які реакції можуть виникнути після вакцинації?

Реакції можуть бути двох типів:

- місцеві (почервоніння, підпухлість чи болісне відчуття у місці ін'єкції) або легкі загальні (підвищення температури тіла, висип після введення „живої“ вакцини проти кору, паротиту, краснухи). Ці реакції минають самостійно за кілька днів.
- тяжкі — виникають вкрай рідко. Наприклад, анафілактичний шок — тяжка алергічна реакція, яка може проявитись у перші 30 хвилин після введення вакцини в одному випадку на мільйон введених доз. При анафілактичному шоку необхідна правильно і вчасно надана медична допомога.

Запаморочення, нудота і навіть непритомність у підлітків та іноді у дорослих можуть бути викликані страхом перед уколом.

Як перевіряється безпечність вакцин?

Вакцини проходять ретельні дослідження на предмет безпечності та ефективності.

Дослідження кожної вакцини триває близько 12 років — від ідеї її створення до того моменту, коли препарат ліцензують і випускають на ринок. Спочатку препарати-кандидати у вакцини випробовують на тваринах. Коли отримано надійні дані про безпечність вакцин, розробники переходять до випробування за участі добровольців. Клінічні випробування вакцин проводяться за стандартними міжнародними протоколами. Національний орган контролю країни-виробника ліцензує вакцину.

У процесі виробництва здійснюється контроль якості кожного етапу виробництва, а потім — контроль якості кожної серії вакцини.

Навіть після того, як вакцина отримала ліцензію, її зареєстрували і почали використовувати в тій чи іншій країні, контроль за її якістю і безпечністю не припиняється. Контроль безпеки вакцин забезпечується постмаркетинговими дослідженнями. В процесі цих досліджень збирають інформацію про всі випадки легких і тяжких реакцій. Якщо виникають серйозні сумніви щодо безпечності конкретної вакцини чи цілої партії, її використання негайно припиняється до з'ясування причин інциденту.

Хто контролює якість вакцин в Україні?

Якість вакцин контролюється Міністерством охорони здоров'я України. Кожна серія вакцин проходить лабораторний контроль і сертифікацію.

© UNICEF/UKRAINE/2010/G.Pirozzi

Розділ 4.

Підготовка до щеплення і нагляд після вакцинації

Які існують протипоказання до вакцинації?

Вакцинація не робиться дитині, в якої є високий ризик розвитку ускладнень, чи при станах, коли імунна відповідь на введену вакцину не сформується.

Важливо пам'ятати, що наявність протипоказань ще не означає, що у разі проведення щеплення виникне ускладнення.

Незважаючи на те, що в кожній країні перелік протипоказань до вакцинації може дещо відрізнятись, у більшості країн Європи, в США, Канаді та інших країнах світу перелік протипоказань схожий на протипоказання до вакцинації, визначені Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). А саме — існує лише кілька протипоказань до вакцинації:

1. Гостре захворювання, що супроводжується температурою вище 38,5°C.
2. Серйозна алергічна реакція (анафілактичний шок) на попередню дозу вакцини чи відома алергічна реакція на один із компонентів вакцини (наприклад, на желатин, неоміцин, курячий білок та ін.).
3. Захворювання і стани організму, при яких імунітет після введення вакцини може не сформуватися (наприклад, в умовах хіміотерапії у онкологічних хворих; при вживанні великих доз стероїдних гормонів; при вживанні ліків, що пригнічують імунітет; при СНІДі). Інактивовані вакцини безпечні для таких людей,

адже не містять живого вірусу чи бактерії, однак успішне вироблення імунітету після введення вакцини не гарантується.

4. Дітям з неконтрольованою епілепсією не рекомендовано вводити цільноклітинні вакцини проти кашлюка.

5. При вагітності не рекомендоване введення „живих” вакцин (вагітні жінки в багатьох країнах вакцинуються від грипу щорічно інактивованими вакцинами).

В Україні перелік протипоказань ширший. Наприклад, в Україні не можна вакцинувати дітей з підвищеною температурою. Перелік протипоказань визначений наказом Міністерства охорони здоров'я України (www.moz.gov.ua).

Наявність протипоказань до вакцинації визначається індивідуально для кожної дитини. Протипоказання до вакцинації на тривалий час (до 3 місяців і більше) — так зване „медвідведення від щеплень” — встановлюються імунологічною комісією. Такі комісії існують при кожній центральній районній поліклініці; вищий рівень — обласний.

Якщо ваша дитина пропустила щеплення через протипоказання, ви можете продовжити курс вакцинації в подальшому за графіком, який визначить ваш педіатр.

Про що потрібно сказати лікарю до вакцинації?

Вам обов'язково слід поінформувати лікаря про наступні факти:

- якщо вам здається, що дитина хвора;
- чи є у дитини алергія на медичні препарати, продукти харчування або вакцини;
- чи спостерігалась у дитини серйозна реакція на вакцинацію в минулому;
- чи були у дитини проблеми зі здоров'ям, пов'язані з астмою, хворобами легенів, серця, нирок, метаболічними розладами (наприклад, діабет), хворобами крові;
- чи були у дитини судоми;
- чи приймала дитина препарати, що пригнічують імунітет (кортизон, пред-

нізолон, інші стероїди, препарати для лікування раку), чи проходила променеву терапію;

- чи отримувала дитина переливання крові або продуктів крові, імуно-(гамма) глобулін;
- чи приймає вона якісь ліки;
- чи отримувала дитина будь-які вакцини протягом останніх 4-х тижнів.

Використовуйте кожен візит до лікаря, щоб з'ясувати усі питання здоров'я і розвитку дитини, які вас цікавлять.

Що зробить лікар перед вакцинацією?

Перш ніж зробити щеплення, лікар вивчить картку дитини, виміряє їй температуру і проведе загальний огляд. Лікар також надасть вам форму інформованої згоди і оцінки стану дитини для проведення вакцинації. Форма заповнюється одним із батьків або опікунів дитини. Заповнений документ залишається у медичному закладі, в якому проводиться вакцинація.

Ця форма затверджена Міністерством охорони здоров'я України і використовується на всій території України. Форму „Інформована згода та оцінка стану здоров'я особи або дитини одним з батьків, законним представником дитини на проведення щеплення або туберкулінодіагностики” ви можете знайти на сайті МОЗ — www.moz.gov.ua.

Крім того, лікар повідомить вам про:

- можливі реакції на вакцину і терміни, в які вони можуть виникнути;
- симптоми, при яких потрібно терміново звертатися за медичною допомогою;
- у якому дозуванні і яке саме жарознижувальне давати дитині;
- коли необхідно зробити наступне щеплення.

Обов'язково задайте перед вакцинацією усі питання щодо неї, які вас цікавлять.

На що звернути увагу після вакцинації?

Іноді щеплення, що захищають вашу дитину від інфекційних захворювань, можуть викликати тимчасовий дискомфорт, наприклад, незначний біль у

місці ін'єкції, підвищення температури. З цієї причини дитина може нервувати і плакати, відповідно, після щеплення вона потребує більшої уваги.

Іноді після щеплення у дитини може підвищитися температура. У такому разі дайте дитині жарознижувальне без вмісту аспірину — наприклад, парацетамол. Уважно прочитайте інструкцію і дайте ту дозу, яка відповідає віку дитини. Не одягайте на дитину забагато одягу і не загортайте у кілька ковдр. Температура у кімнаті, де перебуває дитина, повинна становити близько 22°C. Дитина має пити багато рідини. Повідомте лікарю про підвищення температури чи інше погіршення стану дитини.

Коли слід негайно звернутися за медичною допомогою?

Негайно звертайтеся за медичною допомогою, якщо:

- у дитини температура тіла 39°C та вище;
- дитина виглядає незвичайно блідою;
- дитина стала млявою, пасивною і загальмованою;
- дитина безупинно плаче впродовж 3 годин і більше;
- дитина плаче дивним, відмінним від звичайного голосом;
- дитина тремтить, здригається чи у неї почалися судоми;
- дитина відмовляється від їжі, блює.

До приходу лікаря:

- не панікуйте;
- при підвищеній температурі тіла дайте жарознижувальне;
- заспокоюйте дитину;
- підготуйтеся до можливої госпіталізації;
- тримайте під рукою медичну картку дитини (виписки, консультативні висновки, зроблені раніше).

Розділ 5.

Міфи про вакцинацію

©UNICEF/UKRAINE/2010/G.Pirozzi

Міф: Вакцини викликають тяжкі захворювання — цукровий діабет, бронхіальну астму, розсіяний склероз, рак, тиреоїдит — через багато років після введення.

Реальність: Наукові дослідження спростовують зв'язок між вакцинацією та вищезначеними захворюваннями.

Наприклад, щойно з'явилася підозра, нібито вакцина проти гепатиту В збільшує ризик захворювання щитоподібної залози, як було проведене спеціальне дослідження (Pharmacoepidemiol Drug Safety, 2007. Jul;16(7):736–45). Дослідження не виявило збільшення ризику розвитку захворювань щитоподібної залози, а саме хвороби Грейвса чи тиреоїдиту Хашимото після введення вакцини проти гепатиту В.

Міф: Вакцини викликають аутизм.

Реальність: Інформація про те, що вакцинація призводить до аутизму, не відповідає дійсності.

Так, у 1998 році у відомому британському медичному журналі була опублікована стаття про зв'язок між вакциною проти кору, краснухи, паротиту та аутизмом. Але пізніше з'ясувалося, що автор статті — лікар Ендрю Вейкфілд — сфальшував усі факти. Його визнали винним у порушенні професійної етики, а потім — виключили з медичного реєстру Великої Британії. Дослідження, проведені після цієї публікації Центром контролю та профілактики захворювань

у США, медичним інститутом Національної академії наук Великобританії і британською Національною службою охорони здоров'я, спростували будь-який зв'язок між вакциною і виникненням аутизму.

Проведено понад десяток досліджень, і їхні результати спростовують зв'язок між вакцинацією і розвитком аутизму.

Міф: Дітям з хронічними захворюваннями вакцинацію проводити не можна.

Реальність: Дітям із хронічними захворюваннями можна і потрібно робити щеплення. Такі діти вразливі до інфекційних захворювань, котрі протікають у них значно тяжче і призводять до серйозніших ускладнень. Тому ці діти потребують вакцинації для створення захисту від інфекцій.

Більше того, такі діти потребують також вакцинації від інфекцій, що не входять у перелік 10-ти, включених до календаря щеплень України. Наприклад, дітей з бронхіальною астмою і цукровим діабетом необхідно вакцинувати проти пневмококової інфекції і щорічно проти грипу. Діти з хронічними захворюваннями печінки потребують додаткової вакцинації від гепатиту А.

Міф: При вакцинації перевантажується імунна система дитини.

Реальність: Вакцинація не може перевантажити імунну систему. При перенесенні захворювання навантаження на імунітет у кількості разів вище, ніж при вакцинації. Навіть якщо одночасно ввести вакцини проти 10 інфекційних захворювань, задіюється 0,1% імунної системи дитини, тоді як при інфекційному захворюванні навантаження на імунну систему буде у кількості разів вищим. Необхідно також пам'ятати, що наша імунна система пристосована до контактів з величезною кількістю мікроорганізмів. Наприклад, дитина у момент народження переходить від стерильних умов життя в організмі матері до існування у світі, населеному мікроорганізмами, контакт із багатьма з яких відбувається вже у перші години життя.

Міф: Вагітним жінкам вакцинуватися не можна.

Реальність: Вакцинація під час вагітності можлива, а часом навіть необхідна. Наприклад, грип може бути смертельно небезпечним для вагітної жінки.

ки. Саме тому вагітні потребують захисту від грипу і можуть отримувати щеплення на будь-якому терміні вагітності. У США, Канаді, Росії та багатьох інших країнах Європи й Південної Америки вагітних вакцинують проти грипу. Деякі країни роблять вагітним щеплення проти дифтерії та правця.

Вакцинацію вагітних жінок рекомендується проводити інактивованими вакцинами.

Міф: Краще перехворіти природним шляхом, ніж зробити щеплення.

Реальність: Вакцинація — завжди кращий варіант, оскільки вона або попереджує захворювання взагалі, або не допускає важкого перебігу хвороби і появи ускладнень внаслідок інфекційних хвороб.

Якщо ваша дитина заразиться і перехворіє інфекційним захворюванням, у неї, певна річ, сформується імунітет проти цього захворювання. Однак інфекція може викликати ускладнення: параліч після поліомієліту, ураження серця при дифтерії, рак печінки через гепатит В, енцефаліт внаслідок кору. Ризик ускладнень після інфекційної хвороби набагато вищий, аніж ризик небажаних проявів після вакцинації.

Міф: Вакцина може ослабити імунну систему.

Реальність: Природне інфікування певними вірусами при природному захворюванні може ослабити імунну систему, опірність організму. Але вакцини діють по-іншому. Вони містять віруси, які відрізняються від вірусів, що викликають захворювання. Вакцинальні віруси самі настільки ослаблені, що не можуть ослабити імунну систему.

Міф: Дітям, які живуть з ВІЛ, щеплення робити не можна.

Реальність: ВІЛ-позитивні діти дуже вразливі до інфекційних захворювань і потребують особливого захисту. Тому їм потрібна вакцинація навіть від інфекцій, не вказаних у календарі обов'язкових щеплень, — йдеться про грип, вітряну віспу і пневмококову інфекцію. Вакцинація таких дітей проводиться при певних лабораторних показниках стану імунної системи дитини.

Міф: Перебуваючи на грудному вигодовуванні, дитина захищена, тож і вакцинацію проводити не потрібно.

Реальність: Грудне вигодовування є дуже важливим для здоров'я дитини. Але воно не здатне захистити її від інфекцій, проти яких проводиться вакцинація. Наприклад, дитина, яка перебуває на грудному вигодовуванні, при інфікуванні кашлюком може тяжко захворіти і навіть померти.

Міф: Дитина у перші місяці життя захищена від інфекцій „імунітетом”, отриманим від матері в утробі (материнські антитіла).

Реальність: На жаль, імунітет матері не завжди здатен захистити дитину від інфекційних захворювань та їх важкого перебігу. Саме тому і проводиться вакцинація, покликана захистити вашу дитину з перших днів життя.

Розділ 6.

Де можна дізнатися більше про вакцинацію

Щоб дізнатися більше про щеплення і захворювання, зверніться до педіатра, дитячого імунолога та дитячого інфекціоніста. Дізнайтеся більше про інфекційні захворювання і вакцинацію в інтернеті:

Сайти про вакцинацію та інфекційні захворювання в Україні

Дізнайся більше, як захистити себе і свою дитину від інфекційних захворювань

www.imunitet.com.ua

Цікаво про інфекції та захист від них

www.zdoroviy.com.ua

Законодавча і нормативна база

Сайт Міністерства охорони здоров'я України

www.moz.gov.ua

Сайт Верховної Ради України

www.rada.gov.ua

З інформацією (англійською мовою) про вакцинації та інфекційні захворювання, а також з міжнародними рекомендаціями можна ознайомитися на наступних сайтах:

Всесвітня організація охорони здоров'я

www.who.int

www.who.int/topics/immunization/ru (рос.)

Європейське регіональне бюро ВООЗ

www.euro.who.int

Центр з контролю та профілактики захворювань (США)

www.cdc.gov

www.cdc.gov/vaccines

Коаліція за імунізацію (США)

www.immunize.org

**Європейська мережа нагляду
за вакцино-контрольованими інфекціями**

www.euvac.net

Європейський центр з контролю та профілактики захворювань

www.ecdc.com

Національна мережа інформації з імунізації (США)

www.immunizationinfo.org

Імунізація у Великобританії

www.immunisation.nhs.uk

Канадська коаліція з імунізації

www.immunize.ca

Бібліотека про імунізацію (США та інформація про інші країни)

www.path.org/vaccineresources

Шановні батьки!

Брошура, яку ви тримаєте в руках, містить відповіді на найбільш поширені запитання батьків щодо вакцинації. Створили її для вас педіатри, дитячі імунологи та інфекціоністи.

У брошурі ви знайдете опис інфекцій, проти яких проводиться вакцинація, та інформацію про те, чому ваша дитина потребує захисту від них. Також ви зможете дізнатися про вакцини, що використовуються в Україні, і ознайомитися з національним календарем щеплень.

Вакцинація — важливий етап у житті вашої дитини, завдяки якому вона буде захищена від інфекційних захворювань і збереже здоров'я. Сподіваємося, ця брошура допоможе вам розібратись у питаннях вакцинації і попередження інфекційних захворювань.

Ми, у свою чергу, будемо раді отримати ваші відгуки про брошуру. Свої запитання, пропозиції і побажання надсилайте, будь ласка, за адресою: imunitet@ymail.com

Міністерство
охорони
здоров'я
України

єднаймося заради дітей